UNIVERSITATEA *LUCIAN BLAGA* - SIBIU

FACULTATEA DE LITERE ȘI ARTE

TEZĂ DE DOCTORAT

METAFORA
ȘI SENTIMENTUL FIRESCULUI
ÎN OPERA LUI
NICHITA STĂNESCU

REZUMAT

COORDONATOR ȘTIIN I FIC
PROF. UNIV. DR. H. C.
VICTOR V. GRECU

DOCTORAND
PROF. ILIE MORAR

SIBIU
2011

CUPRINS

Metafora și sentimentul firescului în opera lui Nichita Stănescu

Rezumat

Cercetarea de față constituie un demers descriptiv și explicativ al conceptului de metaforă în relație cu universul gândirii și sensibilității poetice al lui Nichita Stănescu. Despre ambele domenii există numeroase lucrări, complexe și contradictorii, analiza noastră operând o lectură selectivă a vastului material teoretic și critic. Studiul detaliat al unor opere, considerate relevante și necesare, a permis formularea unui punct de vedere nou asupra mecanismului care guvernează raportul dintre o realitate transdisciplinară și o conștiință poetică. Observând, pe de o parte, abordările poetice și filosofice ale metaforei, și examinând, pe de altă parte, resorturile de adâncime ale viziunii nichitiene, poate fi atinsă ținta argumentativă a tezei: demonstrarea conexiunilor dintre tiparul mental revelat, sentimentul firescului, și reflexiile metaforice ale acestuia în limbaj.

Derivate din acest scop, obiectivele cercetării sunt:

1. analiza conceptului de metaforă, având ca suport texte reprezentative pentru perspectiva retorică și modernă asupra problemei, variațiile accepțiunilor devenind fundament al decodificării actului artistic practicat de poet.
2. sondarea structurilor abisale de creație, dezvăluind atât un nucleu nou al viziunii poetice în jurul căruia gravitează sensurile operei, cât și menirea metaforei în acest microunivers.
3. sinteza elementelor teoretice generale și a celor poetice individuale, prin descrierea formală și semantică a structurilor metaforice, relevând funcțiile și particularitățile conceptului obiectiv în angrenajul subiectiv.

Procesul deconstructiv și reconfigurator al tezei se sprijină pe o dublă tipologie a surselor de investigație: sursa primară, reprezentată de opera integrală a lui Nichita Stănescu, formată, la rândul ei, din poetica implicită cuprinsă în tomurile publicate de-a lungul timpului și din poetica explicită, strânsă și oglindită în volumele de eseuri, articole și interviuri, umbre în proză ale substanței versurilor; sursele secundare se referă atât la studiile teoretice asupra metaforei și limbajului, cât și la aparatul critic care a însoțit opera poetului atât în timpul vieții, cât și după dispariția lui. Aspecte din lucrările consultate au devenit ipoteze de lucru valoroase în încercarea de a realiza o lectură diferită a sensibilității și a gândurilor ființei poetice. Această aspirație este verosimilă în contextul aprecierii creației ca operă deschisă și a conștiinței cititorului ca entitate virtual recreatoare a textului. Rămânerea în tangență cu realitatea rândului scris de autorul preschimbat în cuvânt și pătrunderea prin intuiție sau, uneori, prin descoperire fulgurantă, a unor mesaje, reprezintă calea dificilă, dar roditoare a înțelegerii adevărului operei.

Explorarea con t iin e i nichitiene este motivată în ansamblul lucrărilor existente prin desfă urar ea unui fir analitic focalizat exclusiv asupra rela iei dintre metaforă i viziune poetică. Dacă alte studii aplică lentila stilistică de interpretare a originalită ii limbajului în ansamblu, sau recurg la decriptarea sensurilor prin grila oferită de ecourile intertextualită ii, ori situează opera pe linia efectelor având drept cauză contextul istoric favorizant i schimbările genetice ale viziunii, cercetarea noastră accentuează dimensiunea metaforică a crea iei asociată unui sentiment în e les ca stare de con t iin ă. Îmbinând stilistica i poetica, infuzând detalii apar inând esteticii i filozofiei, discursul interpretativ valorifică idei vechi pentru a clădi o posibilă imagine nouă. Aceasta reprezintă rezultatul surprinderii coresponden elor dintre avatarurile unei stări de con t iin ă răspunzătoare de actul de crea ie, sentimentul firescului, i ipostazele metaforei, întrupări în ordinea cuvintelor ale unor forme fire t i de a fi.

În al doilea rând, descoperirea altei coeren e stilistico-poetice în operă ar putea fi asociată unei a patra lecturi a liricii stănesciene, apar inând con t iin e i unor cititori care primeau dreptul la timp când Nichita scria *Noduri i semne*, presim indu- i stingerea. Modelul dialectic al for e lor rezultate din impactul lumii operei cu energia receptorilor ei a fost identificat în anul 1984 de către Nicolae Manolescu în textul *Trei lecturi ale poeziei*.[1] Prima apropiere de universul poetului s-a produs în jurul anilor '60, când profunda neasemănare cu textele obsedantului deceniu a condus spre o primire "euforică" a celui care s-a impus ca lider al genera iei, după pierderea lui Nicolae Labi . A doua lectură apare nu după mult timp, în anii '70, odată cu schimbarea sistemului de compara ie, în sensul recuperării poe ilor interbelici - Arghezi, Blaga, Barbu - ca etalon în orizontul de a t eptare al criticii. În această ecua ie, autorul *Necuvintelor* este refuzat violent de interpre i precum Marin Mincu i Gheorghe Grigurcu. Anii '80 marchează "întoarcerea la starea de lectură de la început, dar fără euforia u o r necritică", moment al unei revizuiri, bazate pe experien a literară a celor douăzeci de ani anteriori, cuprinse în aprecierea: "această a treia lectură a lui Nichita Stănescu seamănă cu sinteza celorlalte două (teză, antiteză n.n.) i redescoperă în Nichita un poet foarte important, poate cel mai important poet român de după al doilea război mondial, cel mai original, care a marcat cel mai puternic poezia românească". În final, criticul anticipa că a patra lectură "va fi peste vreo douăzeci de ani i va fi lectura posterită ii propriu-zise".

Această lucrare prive t e cu modestie la posibilitatea de a face parte dintr-un teoretic val revărsat a patra oară în delta irigată de frumuse e a i adevărul poeziei

---

1 Reprodus în *Nichita Stănescu. Frumos ca umbra unei idei*, Bucure ti, Editura Albatros, 1985, p. 223.; volum îngrijit de Constantin Cri an.

stănesciene. t im însă că argumentul interior al cercetării î i prime t e for a din ecourile pe care tensiunea ideilor i autenticitatea trăirilor le propagă în con t iin a alter-egoului, necesar dotată cu răbdare i o nealterată capacitate de mirare în jocul refacerii puzzle-ului artistic. Nu doar preocuparea pentru legile limbajului modificate prin metaforă în actul de crea ie a determinat realizarea studiului, tendin ă pragmatică ce i-ar putea găsi explica ia în obsesia omului modern pentru mecanism i eficien ă. Mai adânc decât această chemare, este sentimentul recunoa t erii i acceptării unui adevăr al operei, comunicând ideea unui mod de a exista fundamentat pe principiul firii. A fi firesc.

Prima parte a cercetării este dedicată conceptului de metaforă, descrierea fenomenului având rolul de a pregăti din punct de vedere teoretic demersul interpretativ aplicat operei nichitiene. A urmări procesul de formare, elementele care definesc substanța unui concept şi relațiile sale cu un mediu predilect de manifestare sunt punctele asupra cărora se focalizează atenția în explicarea, nuanțarea i clarificarea diverselor perspective asupra conceptului.

Dacă la început a fost metafora, conform primului capitol, atunci există trei structuri fa ă de care metaforicul presupune o relație dialectică: limba adamică, cea vorbită în spațiul atemporal cuprins între actul divin al "suflării de viață" şi căderea în păcat; mitul – element constitutiv al unei mentalități de tip *eroic* care tinde să-şi apropie ceea ce este dincolo de fire prin transgresarea legilor lumii fenomenale; jocul – componentă determinantă a lui *homo ludens* care aspiră să abandoneze o lume de dragul alteia. Aici se înscrie şi ludicul poetic care, pornind de la datele acestei realități (*realul real*), creează o realitate de tip secund (*realul suprareal*) – rezultat al imaginației creatoare, bazat pe categoria poiesisului, lume a virtualității, a pluralității şi a coerenței de tip metaforic. Metafora se defineşte în raport cu sferele acestor noțiuni drept modalitate a spiritului creator de a reduce distanța ontologică şi axiologică ce separă limbajul căzut, postbabilonian, de un limbaj-oglindă, expresie a simultaneității actului de numire cu esența în sine a lucrului; modalitate de a aduce *in praesentia* o realitate pierdută în *illo tempore* - mitul lingvistic; categorie a umanului *în* care şi *prin* care are loc glisarea între lumea cuvântului istoric, utilitar, şi lumea cuvântului poietic, ludic-imaginativ, creator de lumi virtuale.

Două au fost perspectivele dechise asupra conceptului de metaforă: cea a retoricii clasice şi cea a lingvisticii filosofice. Prima se referă la mo t enirea aristotelică, în linia căreia au mers şi tratatele de retorică din secolul al XVIII-lea. Lumea metaforei este circumscrisă în acest caz unui discurs asupra figurilor şi tropilor, care nu au ca fundament decât obținerea unor combinații lingvistice de efect, cu rol în ornamentarea discursului

poetic. Acest aspect este oglindit în prima etapă a crea iei lui Nichita Stănescu, asociată unei poetici metaforice clasice, conform aprecierilor critice. Fiicele acestei viziuni-matcă, originare, corespund interpretărilor apar inând lingvisticii filosofice. Am avut în vedere trei reprezentanți ai acesteia, ale căror sisteme au devenit modele descriptive în timp. Metaforicul apare acum în perspectiva unei ontologii a spiritului, care face din nivelul prim al cunoaşterii lingvistice o pistă de lansare spre un nivel superior, virtual conținut în primul, ce aspiră a găsi Adevărul, a spori semnificațiile printr-un act revelator sau a crea noi lumi. Prin prisma acestor finalități, metafora reprezintă o strategie de discurs ce re-creează prin imaginație realitatea, instituind o alta, de grad secund, constituie o categorie fundamentală a poeticii antropologice, derivată din existența *întru mister*, e locul de concentrare a unor forțe originare care inventează şi aruncă punți spre noi lumi.

Declinul i noul început este ultimul capitol al primei păr i care constată, după trasarea punctelor forte ale unor poetici de marcă, faptul că metafora suferă o mutație a funcției sale în poezia modernă. Revoluția în spirit a atras revoluția în limbaj; imaginea poeziei moderne ca tensiune, obsesie, fragmentarism, asintaxism, se confundă cu tendința eului scindat de a institui un altceva, o lume suprapusă, un fel de limbaj-oglindă care, apelând la dezordinea creată de cuvântul ambiguu, să re-facă anumite elemente din haosul germinativ originar. Declinul metaforei ca ornament este o realitate în noua poezie. Dar apusul acestei perspective milenare coincide cu răsăritul alteia: metafora este modalitate de ascundere şi revelare, marcând efortul de a prinde în cuvânt inexprimabilul, inefabilul. Şi totul dintr-o conştiință a limitei.

Partea a doua a lucrării se concentrează asupra viziunii lui Nichita Stănescu în rela ie cu arta, poezia, limbajul i metafora, fiind propus un concept explicativ al operei: firescul. Primul capitol reprezintă o incursiune în lumea abordărilor critice anterioare focalizate asupra limbajului i metaforei, evaluări considerate fructe ale crea iei. Ele au devenit fundament ale noii viziunii propuse, intuite în al doilea capitol. Ca urmare a mărturisirilor pe care poetul le-a realizat în volumul *Respirări* pornind de la crea ia unui scriitor antic latin, Suetonius, este posibilă fundamentarea teoretică a conceptului de firesc. Lectura textului *Vie ile celor 12 Cezari* reprezintă un motiv de mirare i uluire, stări pe care Nichita le asociază impresiei de naturale e i normalitate, elemente specifice frumuse ii existen e i. Elanul adolescentin, limitarea vie ii, tonul sibilinic sunt efecte ale unor substan e fire t i pentru fiin a nichitiană: firescul iubirii, firescul timpului, firescul eternului mister existen ial. În spa iul literaturii, limbajul devine lentila de contact prin care eul prive t e i în elege lumea în firescul ei. i el se va contamina de acest fior al rânduielilor ontologice, în sensul transformării perlei lui, metafora, într-o func ie a

specificului uman. Limbajul devine expresie a frumuse ii firescului lumii. Prin citirea lui Suetonius se poate în e lege acum sensul următoarei afirma ii: ”Pentru Suetonius *existen a* omului este *firească* i numai via a lui i destinul lui sunt nefire t i”.[2] Nichita admiră existen a a a cum apare ea în cartea antică, iube t e toate acele întâmplări care înlăn u ite creează destinul i care oglindesc, prin absurditatea, logica, haosul, coeren a din ele, însu i firescul a tot ceea ce *este*. Frumuse ea spectacolului lumii îl atrage în a a măsură încât va lega toată crea i a poetică de acest punct infinit de dens în semnifica ii. Din sesizarea acestui detaliu al textului vechi s-a format gena răspunzătoare de actul crea iei, con inând toate coordonatele programului estetic. Între conceptul de frumos, cel de firesc i spa iul poeziei se stabile t e o rela ie dialectică.

În acest sens, spa iul crea iei poetice este unul predilect pentru intuirea i trăirea firescului vie ii. În al treilea capitol al celei de-a doua păr i am arătat că idealul poeziei stănesciene este de a trezi con t iin a poetică din fiecare cititor prin odiseea personală. Eul liric este un erou călătorind prin lume pentru a-i numi tainele i a fi astfel liber. Acesta îmbră i e ază ideea libertă ii supreme, ipostaziată în revela ia lui Ghilgame - con t ientizarea existen e i mor ii, i se dezleagă de tot ceea ar presupune o înlăn u ire cauzală de evenimente. Atunci apare poezia ca expresie a existen e i i atât. Poetul exaltă prezen a în imensitatea universului atât a obiectelor, a fiin e lor, cât i a omului. Este o poezie despre tot ceea ce poate fi asociat verbului *este*, crea ie născută din credin a în adevărul i în frumuse e a unei viziuni: ”A fi liber fa ă de moarte înseamnă a fi dezlegat fa ă de na t ere. (...) *A avea con tiin a existen ei ca o enclavă în nimic*. Bucuria maximă a existen e i duce la folosirea existen e i ca obiect”.[3] Dacă poezia este o stare de con t iin ă specifică speciei umane, menită a fi expresia căutării adevărului i a frumuse ii lumii, în scopul împăcării cu sine i al dobândirii eternită ii, atunci poetul devine vocea înzestrată cu har care dă glas acestui orizont firesc sădit în om. Poezia explorează spa iul dintre identitate i ruptură, dintre eu i altceva, cântecul poetic fiind calea de strigare a suferin e i i prin aceasta, a depă irii ei.

În ultimul capitol al păr ii am explorat legătura dintre metaforă i cuvântul poetic, considerat în accep iune nichitiană partea nepieritoare a fiin e i umane. Obsesia pentru cuvânt este un fapt dublu motivat: pe de o parte, omul, vorbind, are prilejul să se audă, să se perceapă pe sine prin cele spuse, obiectivându-se în cuvânt; pe de altă parte, vorbirea, purtătoare a fiin e i, a sinelui, este nivelul la care eul con t ientizează atât diferen a, cât i identitatea dintre el i cosmos. Cuvântul de ine atât func ia reglării raporturilor eului

---

2 Nichita Stănescu, *Respirări*, Bucure ti, Editura Sport-Turism, 1982, p. 136.
3 Ibidem, p. 155.

cu el însu i, deoarece se prive t e în cuvânt, cât i cheia armonizării sinelui cu exteriorul, apropiindu- i prin numire tot ceea ce e diferit de el însu i. Deseori, între poezie i vehiculul ei, cuvântul, există o rela ie tensionată, în sensul unei discrepan e între starea de con t iin ă spre care aspiră poetul, starea firescului, i materia care poartă tensiunea ajungerii la această stare. Survine un paradox dificil de anulat, acela al considerării cuvântului într-o dublă ipostază: un element *sine qua non* al poeziei, pe de o parte, o realitate insuficientă, limitată, care trebuie infuzată cu tensiune, pentru a transgresa no ionalul, pe de altă parte. În acest context, metafora, în sensul figurii tradi ionale creatoare de expresivitate i stil, î i pierde din for ă, devenind un principiu al existen e i simultane bazate pe cedarea specificului. Cu cât eul con t ientizează mai intens diferen e le i este traversat de o mai mare tensiune a neputin e i de a fi firesc, a fi luminos, a fi el însu i, cu atât textul emană o mai slabă prezen ă retorică a metaforei, dar o crescândă senza ie a viziunii de tip metaforic. În prima perioadă a crea iei, dominată de sentimentul comuniunii cu universul ca efect al îndrăgostirii, metaforele sunt concrete la nivel formal. Odată cu *Elegiile*, intervine metaforismul ca principiu ordonator al existen e i, mereu incomplete, mereu nefire t i, sau, la nivel formal, demetaforizarea.

Sinteza celor două incursiuni teoretice anterioare, una în evolu ia conceptului de metaforă, cealaltă în abisurile viziunii stănesciene, e constituită de a treia parte a lucrării. Firescul este asociat celor patru stări de con tii n ă fundamentale pentru eul poetic: firescul iubirii, firescul cunoa terii, firescul existen ial, firescul rostirii. Acestora le corespund tot atâtea ipostaze ale metaforei: metafora clasică, poemul-metaforă, metafora simbolică, metafora vie. În primul capitol al acestei păr i, *U u rătatea stării de iubire*, metafora este nucleul sugestiv prin care sunt ipostaziate crude amintiri din perioada celui de-al Doilea Război Mondial, modalitatea optimă de a crea viziuni care proiectează eul într-un univers metamorfozat conform trăirii, sau imagine a ”păcatului” de a trăi în timp, în spa iul dintre *însumi* i *însumi*. Stilul corespunde acelei tulburări a linearită ii limbajului care creează efectul de expresivitate i sensibilitate, prin figură fiind zugrăvit un firesc al tinere ii lăuntrice, strâns legată de un credo poetic aflat în lumina aceluia i început de sorginte retorică. Poeziile sunt descrieri metaforice ale unor stări de con t iin ă transformate în întâmplări ale fiin e i, având impactul unor revela ii existen iale. Nichita exprimă printr-o alăturare sensibilă de imagini artistice acea tensiune a sentimentului care a cucerit cititorii prin impresia de autenticitate, de firească analogie între realitatea obiectivă i cea subiectivă, purtând toate datele unei naturale coresponden e.

Eul este centrul unui univers care pulsează emo ie, fiind atins în toate fibrele sale de o stare de con t iin ă asemănătoare cu cea adamică. Nichita este un bun creator de

metafore, fiind un observator sensibil i inteligent al raporturilor dintre stări i cuvinte care descriu i redescriu realitatea modificată afectiv. El a a ză sub ochi o lume în care metafora este prilej de contemplare a propriilor abisuri nefisurate încă de monstrul îndoielii i al rupturii. Texte întregi devin viziuni ale sentimentelor, transfigurări vii i de o intensă plasticitate ale lumii ordonate după legile impulsului afectiv. De aceea, versurile transmit fiorul invadării fire t i a carapacei eului de către necunoscuta, dar atât de diafana stare de iubire. Poezia se constituie într-un tablou cu linii curbe, dâre ro i i, orizonturi nevăzute i puncte imateriale într-o lume concretă, instantaneu lingvistic–metaforic al frumuse ii lumii surprinse în insuportabila u urătate sentimentală a fiin e i.

În *11 elegii* i *Laus Ptolemaei*, volume explorate în capitolul *Despicarea sinelui prin cunoa ter e*, cuvântul înso e t e altă ipostază a fiin e i, metafora expresivă pierzându- i strălucirea i intrând în declin, înlocuită fiind de tonul apăsat i grav al vocabulei cu rezonan e biblice, urmând spirala revela iilor existen iale. Limbajul se comportă diferit în raport cu etapa anterioară, celei a contemplării firescului existen ial în ipostaza iubirii. Metafora nu dispare complet, rămânând un suport al viziunii, dar se transformă în rostire gravă, elegiacă, contaminându-se cu expresii oximoronice, enun ur i de tip defini ie, construc i i silogistice, răceală matematică echivalentă cu fixarea în cuvânt a unei meta-realită i, a unei dimensiuni de *dincolo* privite prin lentila unui instrument de *dincoace*. Redusă din punct de vedere al prezen e i formale, metafora devine un principiu gnoseologic, eul fiind măcinat de perspectiva depă irii limitelor i a transportării în cronotopul ferit de tragedia discontinuită ii (de fapt un cronotop utopic în afară, însă recunoscut ca interior în ultima elegie). Metafora depă e t e func ia retorică de inută anterior, deoarece i vârsta poetică a autorului s-a modificat. Ea este asociată treptat unei poetici care ”va aduce cu sine i o schimbare majoră în natura discursului liric, devenit tot mai autoreflexiv, încât se va putea vorbi de o deplasare dinspre o estetică a expresivită ii către una postulând literalitatea poemului” (Ion Pop). Acesta tinde să devină în ansamblul său o metaforă, să fie un semn în plan lingvistic al unei revela ii dificil de ipostaziat prin cuvânt.

În capitolul al treilea, *Alergarea în existen a simultană*, am arătat că Nichita, cunoscând lumea prin experien ă i transformând-o în con inut de con t iin ă, ajunge să creeze o re e a de legături mentale prin care reorganizează realul, impunând propriul real, firesc, integrându-se în primul. În planul limbajului aceasta înseamnă apari ia metaforei simbolice, discursul fiind în e sat de semne având semnifica ia altor semne, un efect al creării *bre e i* la nivelul con t iin e i. Căutând realul fiecărui element existent, transpunându-se în esen a fiecăruia pentru a anula o diferen ă, eul poetic adoptă în

con t iin ă principiul perpetuei metaforizări, metamorfozări, schimbarea unghiului de vedere pentru *a vedea* mai bine, practicând în acest sens o reinterpretare simbolică a realului, o imersiune în ascunsul revelator. Nichita aspiră să dobândească unitatea i continuitatea spa iului interior prin sistemul discontinuu al semnelor lingvistice. În fa a acestei dileme, eul încarcă semantic vocabulele cu urmele adânci, de profunzime ale sinelui. Se revine astfel la acea logică a ideilor vagi, în care metafora are un rol fundamental, în care poetul inventează semantica unui cuvânt care nu există în scopul vorbirii despre alergarea în lumea simultană, dezvăluind i comunicând con t iin a.

Ultimul capitol, *Rostirea cu sine. Metafora vie*, porne t e de la ideea că actul de crea ie este o manifestare a gândirii în forma ei primară, originară, precategorială. Rezultatul imediat al acestei concep ii constă în mutarea accentului, în interiorul actului creator, de pe complexul lingvistic (imagistic, stilistic, semantic) pe nodul de tensiune a sentimentelor. Stilul dorit al poeziei nichitiene este cel care nu implică stil, stare de con t iin ă transpusă nemediat în limbaj. Poezia nefiind telepatică, apare dificultatea, cel pu in teoretică, a descrierii operei la nivelul expresiei. Solu ia este oferită ini ial tot de către poet, el postulând poezia ca realitate a spiritului revelat prin cuvânt. Întrucât nu există cuvinte în sistemul-monedă cotidian care să reflecte sublimul interior, e nevoie de o nouă realitate fonetică, semantică, referen ială, identificabilă în *necuvânt*. Nichita Stănescu experimentează cu sine în limbaj, reinventând modul de gândire a realului. Cuvântul, fiind singura posesie a fiin e i, e privit ca mod unic prin care omul poate să comunice adevărul individual revelat. În aceste condi ii, func ia referen ială este, dacă nu abolită, cel pu in drastic redusă, necuvântul nemaitrimi â nd la nimic din planul realită ii, ci fiind semn al *adevărului metaforic*, concept propus i descris în analiza lui Paul Ricoeur. În termenii poetului, creatorul produce realitate, el creând, rostind cu sine, semantica unui cuvânt care nu există. Sintetizând, se poate spune: suferind de sentimentul lipsei unui adevăr care să oprească senza ia rupturii fiin ei, imposibil de ob inut prin contemplare deta a tă, eul deduce necesitatea instaurării unor adevăruri subiective, metaforice, echivalente în procesul de crea ie necuvintelor.

În opera lui Nichita Stănescu metafora sluje t e efortului de a oglindi stările tensionate ale con t iin e i. În acest sens, putem concluziona:

1. universul gândirii i sensibilită ii nichitiene este traversat de o invariabilă care determină unitatea i coeren a crea iei: sentimentul firescului.
2. dacă ra iunea este discontinuă în procesul cunoa t erii, iar omul are con t iin a mor ii, atunci firescul cucerit prin poezie reprezintă o dimensiune a umanului prin care, pe de o parte, eul acceptă durerea născută din toate formele rupturii fa ă de

sine i fa ă de lume, depă ind-le prin numire, i prin care, pe de altă parte, adaugă realului prezen a sa, învă â nd astfel să moară.

3. acest nucleu al viziunii se manifestă prin tendin a de căutare i trăire a frumuse ii i adevărului existen e i; cele două no i uni sunt specifice modului de a fi al unei fiin e profund morale.
4. cele patru forme fire t i ale con t iin e i poetice sunt: firescul contemplării sinelui prin iubire, firescul despicării elegiace prin cunoa t ere, firescul regăsirii fiin e i prin apropierea de celelalte forme de existen ă, firescul rostirii prin necuvânt.
5. devenirii stărilor de con t iin ă le corespunde o evolu ie a ipostazelor metaforei: metafora clasică, asociată rela iei osmotice a eului cu sine i cu universul; poemul-metaforă, expresie a sentimentului tragic de scindare; metafora simbolică, urmă a alergării în existen a simultană; metafora vie, esen ă a abandonării semnifica iei semnelor i a inventării unui cuvânt a cărui semantică nu există.
6. metafora alunecă de-a lungul crea iei de la func ia retorică a expresivită ii formale, prin func ia de simbolizare a întâmplărilor con t iin ei, spre statutul de necuvânt, instituind identitatea dintre cel care nume t e i realitatea cuvântului numit; stilul stănescian evoluează de la metafora-figură, suport al contemplării tradi ionale din afară a lumii, spre viziunea existen e i metaforice, specifică unui eu modern, care se proiectează în interiorul fenomenelor.

Cardiograma universului liric stănescian nu este a unei fiin e robotizate, care aplică o manieră, decât în condi iile unei grave amputări a în elegerii universului poetic. Din contră, el atât de intens trăie t e arderea prin poezie încât împărtă e t e revela ia adevărurilor interioare într-o formă impersonală, determinând iluminarea în particular a fiecăruia. Poezia pulsatorie, impersonală, soldatul fără existen ă particulară sunt dovezi ale sfâ ierilor interioare pentru a face ca poezia să trăiască i în cititorul ei peste veacuri.

BIBLIOGRAFIE

I. OPERA LUI NICHITA STĂNESCU

1. *Sensul iubirii*, București, E.S.P.L.A., 1960; prefață de Sivian Iosifescu.

2. *O viziune a sentimentelor*, București, Editura pentru Literatură, 1964.
3. *Dreptul la timp,* București, Editura Tineretului, 1965.
4. *11 elegii*, București, Editura Tineretului, 1966.
5. *Oul și sfera*, București, Editura pentru Literatură, 1967.
6. *Alfa*, București, Editura Tineretului, 1967.
7. *Roșu vertical*, București, Editura Militară, 1967.
8. *Laus Ptolemaei*, București, Editura Tineretului, 1968.
9. *Necuvintele*, București, Editura Tineretului, 1969.
10. *Un pământ numit România*, București, Editura Militară, 1969.
11. *În dulcele stil clasic*, București, Editura Eminescu, 1970.
12. *Poezii*, București, Editura Albatros, 1970; colecția *Cele mai frumoase poezii*.
13. *Belgradul în cinci prieteni*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972; prefață de Mircea Tomuș.
14. *Măre i a frigului*. *Romanul unui sentiment*, Iași, Editura Junimea, 1972.
15. *Cartea de recitire*, București, Editura Cartea Românească, 1972.
16. *Clar de inimă. Versuri de dragoste*, Iași, Editura Junimea, 1972.
17. *Starea poeziei*, București, Editura Minerva, 1975; prefață de Aurel Martin.
18. *Epica Magna*, Iași, Editura Junimea, 1978.
19. *Operele imperfecte*, București, Editura Albatros, 1979.
20. *Carte de citire, carte de iubire*, Timișoara, Editura Facla, 1980; în colaborare cu Gheorghe Tomozei.
21. *Respirări*, București, Editura Sport-Turism, 1982.
22. *Oase plângând*, Pancevo; colecție de poezii tipărită în revista *Lumina,* 1982.
23. *Noduri și semne*, București, Editura Cartea Românească, 1982.
24. *Antimetafizica*, București, Cartea Românească, 1985; în colaboarare cu Aurelian Titu Dumitrescu.
25. *Ordinea cuvintelor*, București, Cartea Românească, 1985; prefață, cronologie și ediție îngrijită de Alexandru Condeescu cu acordul autorului.
26. *Fiziologia poeziei. Proză și Versuri*, București, Editura Eminescu, 1990; ediție îngrijită de Alexandru Condeescu cu acordul autorului.
27. *Argotice. Cântece la drumul mare*, București, Editura Românul, 1992; ediție alcătuită, îngrijită și prefațată de Doina Ciurea.

II. REFERIN E CRITICE

1. *** *Nichita Stănescu. Album memorial*, București, editat de revista *Vatra Românească*, 1984.
2. *** *Nichita Stănescu. Frumos ca umbra unei idei*, București, Editura Albatros, 1985; volum îngrijit de Constantin Crișan.
3. Anghelescu, Sanda, *Nichita Stănescu interpretat de...*, București, Editura Eminescu, 1983; prefață, notă asupra ediției, antologie, cronologie și biliografie de Sanda Anghelescu.
4. Baltag, Nicolae, *Laus Ptolemaei*, în *Polemos*, București, Editura Cartea Românească, 1978, pp. 181-190.
5. Braga, Corin, *Nichita Stănescu, Orizontul imaginar*, Sibiu, Editura Imago, 1993.
6. Cristea, Valeriu, *Sinele fugar*, în *Interpretări critice*, București, Editura Cartea Românească, 1970, pp. 82-87.
7. Crișan, Constantin, *Ieșirea din metaforă*, București, Editura Cartea Românească, 1972, pp. 34-38.
8. Dimisianu, Gabriel, *Lirismul cunoașterii*, în *Opinii literare*, București, Editura Cartea Românească, 1970, pp. 56-65.
9. Dimitriu, Daniel, *Nichita Stănescu. Geneza poemului*, Iași, Editura Universității ”Al. I. Cuza”, 1997.
10. Doinaș, Ștefan Augustin, *Deconstruirea realului*, în *Nichita Stănescu. Frumos ca umbra unei idei*, București, Editura Albatros, 1985; volum îngrijit de Constantin Crișan.
11. Dorcescu, Eugen, *Nichita Stănescu. Cuvântul, eliberare și capcană*, în *Metafora poetică*, București, Editura Cartea Românească, 1975, pp. 149-151.
12. Felea, Victor, *Nichita Stănescu: Starea poeziei*, în *Aspecte ale poeziei de azi*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, pp. 22-32.
13. Georgescu, Paul, *Nichita Stănescu: Sensul iubirii*, în *Păreri literare*, București, Editura pentru Literatură, 1964, pp. 207-215.
14. Grigurcu, Gheorghe, *Nichita Stănescu: 11 elegii*, în *Teritoriu liric*, București, Editura Eminescu, 1972, pp. 170-178.
15. Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, București, Editura Cartea Românească, 1987, pp. 232-235.

16. Marcus, Solomon, *Nichita Stănescu*, în *Nichita Stănescu. Frumos ca umbra unei idei*, București, Editura Albatros, 1985; volum îngrijit de Constantin Crișan.
17. Martin, Aurel, *Nichita Stănescu*, în *Poe i contemporani*, vol II, București, Editura Eminescu, 1971, pp. 181-195.
18. Martin, Mircea, *Nichita Stănescu: 11 elegii, Oul și sfera, Obiecte cosmice*, în *Genera i e și crea i e*, București, Editura pentru Literatură, 1969, pp. 11-23.
19. Mecu, Carmen, Maria, *Nichita Stănescu prin lentile de psiholog*, București, Editura Național, 2001.
20. Mihăilescu, Dan, C., *Întrebările poeziei*, București, Editura Cartea Românească, 1988.
21. Mincu, Marin, *Reformularea lirismului*, în *Poezie și genera i e*, București, Editura Cartea Românească, 1974, pp. 48-50.
22. Mincu, Ștefania, *Nichita Stănescu între poesis și poiein*, București, Editura Eminescu, 1991.
23. Morărescu, Jeana, *Nichita Stănescu-Paradoxul ontologic*, București, Editura Palimsest, 2003.
24. Murariu, Iulia, *Nichita Stănescu – Limbajul poetic*, Suceava, Editura Accent Print, 2007.
25. Negrici, Eugen, *Nepăsarea suverană*, în *Figura spiritului creator*, București, Editura Cartea Românească, 1978, pp. 55-90.
26. Nițescu, M., *Oglinzile noului Ptolemeu*, în *Între Scylla și Charibda*, București, Editura Cartea Românească, 1972, pp. 102-131.
27. Papahagi, Marian, *Poezia lui Nichita Stănescu*, în *Exerci i i de lectură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, pp. 178-185.
28. Petrescu, Ioana, Em., *Ptolemeu sau elogiul erorii*, în *Configura i i*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, pp. 221-241.
29. Petrescu, Ioana, Em., *Eminescu și muta i ile poeziei românești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1989.
30. Poantă, Petru, *Formele abstracte ale liricii*, în *Modalită i lirice contemporane*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1973, pp. 135-154.
31. Pop, Ion, *Nichita Stănescu – spa i ul și măștile poeziei*, București, Editura Albatros, 1980.
32. Pop, Ion, *Poezie și joc la Nichita Stănescu*, în *Jocul poeziei*, București, Editura Cartea Românească, 1985.

33. Raicu, Lucian, *Nichita Stănescu: 11 elegii, Laus Ptolemaei, În dulcele stil clasic*, în *Structuri literare*, București, Editura Eminescu, 1973, pp. 260-270.
34. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol III, Bucureşti, Editura Litera, 1998, pp. 77-131.
35. Ştefănescu, Alex., *Introducere în opera lui Nichita Stănescu*, București, Editura Minerva, 1986.
36. Uricariu, Doina, *Nichita Stănescu – lirismul paradoxal*, București, Editura Du Style, 1998.

III. LIMBAJ ȘI METAFORĂ

1. Aristotel, *Poetica*, Bucureşti, Editura Academiei, 1965.
2. Aristotel, *Metafizica*, Bucureşti, Editura Iri, 1999.
3. Baconsky, A. E., *Proze*, vol. II, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1980, cap. "*Schiță de fenomenologie poetică*".
4. Balotă, Nicolae, *Euphorion*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1999.
5. Barthes, Roland *Gradul zero al scriiturii*, București, Editura Cartier, 2006
6. Benveniste, Emile, *Probleme de lingvistică generală*, Bucureşti, Editura Universitas, 2000.
7. Bidu-Vrânceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dic i onar de știin e ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.
8. Blaga, Lucian, *Geneza metaforei şi sensul culturii*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1969.
9. Blaga, Lucian, *Despre gândirea magică*, Bucureşti, Editura Garamond, 1992.
10. Bousono, Carlos, *Teoria expresiei poetice*, București, Editura Univers, 1975.
11. Borcilă, Mircea, *Bazele metaforicii în gândirea lui Lucian Blaga*, în "*Limbă şi Literatură*", vol. I, 1996.
12. Borcilă, Mircea, *Între Blaga şi Coşeriu. De la metaforica limbajului la o poetică a culturii*, în "*Revista de filosofie*", vol. I, 1997
13. Cassirer, Ernst, *Eseu despre om*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.
14. Călinescu, George, *Principii de estetică*, București, Editura Gramar, 2003.

15. Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie*, Bucureşti, Editura Univers, 1970.
16. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dic i onar de simboluri*, București, Editura Artemis, 1993.
17. Coteanu, Ion, *Stilistica func ională a limbii române*, București, Editura Academiei, 1973.
18. Coşeriu, Eugeniu, *Omul şi limbajul său*, în "*Revista de filosofie*", vol. I, 1997.
19. Curtius, E. R., *Literatura europeană şi Evul Mediu latin*, Bucureşti, Editura Univers, 1970.
20. Dorcescu, Eugen, *Metafora poetică*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1975.
21. Dorfles, Gillo, *Estetica mitului*, Bucureşti, Editura Univers, 1975.
22. Duda, Gabriela, *Metafora în poezia românească simbolistă*, București, Editura Eminescu, 2002.
23. Dufrenne, Mikel, *Poeticul*, București, Editura Univers, 1971.
24. Du Marsais, *Despre tropi*, Bucureşti, Editura Univers, 1981.
25. Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, Constanța, Editura Pontica, 1996.
26. Eco, Umberto, *Opera deschisă*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.
27. Eco, Umberto, *În căutarea limbii perfecte*, Iași, Editura Polirom, 2002.
28. Eco, Umberto, *Istoria frumuse ii*, București, Editura Rao, 2005.
29. Empson, William, *Şapte tipuri de ambiguitate*, Bucureşti, Editura Univers, 1981.
30. Florescu, Vasile, *Retorica și Neoretorica*, București, Editura Academiei, 1973.
31. Fontanier, Pierre, *Figurile limbajului*, Bucureşti, Editura Univers, 1974.
32. Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne*, Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală, 1961.
33. Genette, Gérard, *Figuri*, Bucureşti, Editura Univers, 1978.
34. Ghica, Marius, *Omul poietic pe tărâmul limbajului*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1989.
35. Ghiță, Gh., Fierăscu, C., *Dic i onar de terminologie poetică*, București, Editura Ion Creangă, 1973.
36. Grecu, Victor, V., *Limba română contemporană*, Sibiu, Editura Alma Mater, 2002.
37. Greimas, A., J., *Despre sens*, București, Editura Univers, 1975.
38. Grupul μ, *Retorica generală*, Bucureşti, Editura Univers, 1974.

39. Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, București, Editura Humanitas, 1995.
40. Huizinga, Johan, *Homo ludens*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1977.
41. Jakobson, Roman, *Lingvistică și poetică*, în *Probleme de stilistică*, București, Editura Științifică, 1964.
42. Joja, Athanase, *Istoria gândirii antice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
43. Kernbach, Victor, *Dic i onar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, 1995.
44. Magheru, Paul, *Spa i ul stilistic*, Oradea, Editura Modus P.H., 1998.
45. Mihăilă, Ecaterina, *Receptarea poetică*, București, Editura Univers, 1982.
46. Mukarovsky, Jan, *Studii de estetică*, București, Editura Univers, 1974.
47. Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, Bucureșri, Editura Științifică, 1972.
48. Oancea, Ileana, *Poezie și semioză*, Timișoara, Editura Marineasa, 1999.
49. Ortega y Gasset, Jose, *Studii despre iubire*, București, Editura Humanitas, 2006.
50. Platon, *Opere,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică și Enciclopedică, 1978.
51. Pleşu, Andrei, *Limba păsărilor*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1996.
52. Read, Herbert, *Originile formei în artă*, București, Editura Univers, 1971.
53. Ricoeur, Paul, *Metafora vie*, Bucureşti, Editura Univers, 1984.
54. Slave, Elena, *Metafora în limba română*, București, Editura Științifică, 1991.
55. Starobinski, Jean, *Textul și interpretul*, București, Editura Univers, 1985.
56. Steiner, George, *După Babel*, Bucureşti, Editura Univers, 1983.
57. Suetonius, *Vie i le celor 12 Cezari*, București, Editura Gramar, 2005.
58. Vattimo, Gianni, *Gândirea slabă*, Constanța, Editura Pontica, 1998.
59. Vasiliu, Emanuel, *Elemente de filosofia limbajului*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1995.
60. Vianu, Tudor, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, Bucureşti, Editura Tineretului, 1965.
61. Vianu, Tudor, *Postume*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1966.
62. Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968.
63. Wald, Henri, *Homo significans*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1970.

64. Wellek, Rene, Warren, Austin, *Teoria literaturii*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1967.
65. **** Enciclopedia Universală Britannica*, Bucureşti, Editura Litera, 2010, vol. 12
66. *** *Poetică şi Stilistică*, coordonatori Mihail Nasta şi Sorin Alexandrescu, Bucureşti, Editura Univers, 1972.